

«تاریخ روابط خارجی ایران»، ۱

## بحرین

یادی از آن استان آشنای گم شده

فریدون زندفرد



آبی پاریسی  
پک نبروزه

## فهرست

۹	پیشگفتار
۱۲	سیاسگزاری
۱۳	کلیاتی دربارهٔ بحرین
۲۱	مروری بر گذشته‌های دور بحرین
	عرب‌ها خلیج فارس را شلوغ می‌کنند؛
۳۱	افول قدرت ایران در منطقه ۱۸۱۷-۱۷۲۲
	جست‌وجوی انگلیس برای دستیابی به پایگاه
	در خلیج فارس و آغاز شکل‌گیری مناقشه
۴۳	بر سر بحرین ۱۸۹۲-۱۸۲۰
	انگلیس شرق سوئز و خلیج فارس را ترک می‌کند
۱۲۹	۱۹۶۸ - ۱۹۶۹
	توسل به سازمان ملل متحد
۱۴۹	(به‌کارگیری مساعی جمیله) ۱۹۷۰-۱۹۶۹
۱۷۷	فرایند توسل به سازمان ملل متحد ۱۹۷۱-۱۹۷۰
۱۸۳	مروری بر آنچه گذشت
۱۹۷	ضمائم
۲۲۳	منابع
۲۲۶	نمایه

## کلیاتی دربارهٔ بحرین

- جغرافیا
- ترکیب جمعیت
- کشاورزی
- منابع اقتصادی
- مروارید
- نفت
- موقعیت استراتژیک

در کرانه غربی خلیج فارس آنجا که خورشید عادت به غروب کردن دارد، در دماغه بین الحسا و شبه جزیره قطر رشته جزایری قرار دارند که جمعاً مجمع الجزایر بحرین نامیده می‌شوند؛ دو بحر. بحرین قبلاً از لحاظ گستره جغرافیایی مفهوم وسیع‌تری داشت، چه الحسا، شبه جزیره قطر و رشته جزایری که خلیج بین الحسا و قطر را به «دو بحر» تقسیم می‌کنند دربر می‌گرفت. بحرین در حال حاضر تنها به مجموعه جزایری اطلاق می‌شود که این «دو بحر» را شکل می‌دهند. جزایر بحرین از یک سو با ایالت الحسای عربستان سعودی و از سوی دیگر با قطر همسایه می‌شوند. جزایر بحرین حدود پانزده مایل با ساحل عربستان سعودی و حدود هجده مایل با نزدیک‌ترین قسمت ساحل شبه جزیره قطر فاصله دارند. این رشته جزایر در دوران قدیم به نام‌های مختلف خوانده می‌شدند. از آن اسامی قدیمی نام‌های «آوال»<sup>۱</sup> و «هگر»<sup>۲</sup>، که عمدتاً در دوران قبل از اسلام مصطلح بودند، بیشتر به ذهن آشنا می‌آیند. مجمع الجزایر بحرین شامل ده جزیره بزرگ و کوچک است. جزایر منامه، محرق، سیترا، ام نعبان از جزایر بزرگ این مجموعه‌اند، در حالی که منامه بزرگ‌ترین است. منامه در آن حد وسعت دارد که می‌تواند به حق این داعیه را داشته باشد که در گستره خلیج فارس پس از جزیره قشم از لحاظ وسعت رقیب و همتایی نمی‌شناسد. در اطراف جزایر اصلی، جزایر خالی از سکنه‌ای پراکنده‌اند که از تخته‌سنگ‌های بزرگ و صخره‌های آهکی

---

1. AWAL or OWAL

2. HAGHAR

ترکیب یافته‌اند. این جزایر حاشیه‌ای فقط هنگام جزر فرصت خودنمایی دارند و هنگام مد خجولانه سر زیر آب می‌برند و از انظار پنهان می‌مانند. مساحت این جزایر ۶۰۰ کیلومتر مربع و اندی است.

محققین و پژوهشگران بسیاری بر این عقیده‌اند که جمعیت اصلی بحرین را اقوام ایرانی و اعقاب مهاجرینی شکل می‌دادند که در ازمنه قدیم از بین‌النهرین به این منطقه نقل مکان کرده‌اند. سپس مهاجرتی بزرگ حدود ۱۹۰ بعد از میلاد صورت می‌گیرد، با تبعات گسترده اقتصادی و اجتماعی. پس از این مهاجرت است که اعراب تازه‌وارد به ساکنین بومی بحرین اضافه می‌شوند. به این نحو می‌توان مدعی شد عنصر عرب پدیده‌ای نوظهور و مهمان ناخوانده‌ای بود که به دنبال یک حرکت عمومی مهاجرت به بحرین روی می‌آورد و با جمعیت اصیل هم‌سفره و هم‌سقف می‌شود. مهاجرت، به تدریج، افزایش می‌یابد و حضور و نفوذ اعراب به اراضی پیرامون گسترش می‌یابد.

در زمان حاضر نیز جمعیت حدود نیم میلیونی بحرین براساس قومیت و مذهب شکل گرفته است. شیعیان و ایرانی‌تباران که بحارنه (بهارانه) و سنی‌های وهابی و عتوبی که «اهل‌البحرین» نامیده می‌شوند، ترکیب اصلی را می‌سازند.<sup>۱</sup> به اعتبار حضور همین دو هویت متفاوت در بحرین است که زبان فارسی و فرهنگ ایرانی در این خطه همچنان رواج دارد. مسیحیان، یهودیان و هندوها هم در این ساختار جمعیت صاحب حصه‌ای می‌باشند. طبیعت با بحرین سرآشتی دارد. آب شیرین و شور در رسم معهود آمیزشی با هم ندارند، ولی در کرانه‌های بحرین و در داخل جزایر در قعر دریا چشمه‌های آب شیرین فراوان یافت می‌شوند که از لابه‌لای سنگ‌ها با جوش و خروشی موزون بیرون می‌جهند و سپس با امواج بی‌قرار دریا هم‌آغوش می‌شوند. مروارید یکی از محصولات شناخته‌شده بحرین است. گفته می‌شود این کالای نفیس حتی در بین‌النهرین باستان در بعضی از سواحل و جزایر خلیج فارس تولید می‌شده و مورد دادوستد بوده است. بحرین به صورت یکی از مراکز مهم تولید و صدور مروارید

۱. طالع، هوشنگ، تاریخ تجزیه ایران، دفتر دوم، تجزیه بحرین، ۱۳۸۶، ص ۳۳